

INFORMATOR

„WYBORY DLA WSZYSTKICH”

9 października 2011 r.

www.wyborydlawszystkich.pl

„PRZECZYTAJ – PODAJ DALEJ”

Materiał został opracowany na podstawie:

Ustawy z dnia 5 stycznia 2011 r. Kodeks wyborczy (Dz. U. Nr 21, poz. 112 ze zm.)

Ustawy z dnia 5 stycznia 2011 r. Przepisy wprowadzające ustawę – Kodeks wyborczy (Dz. U. Nr 21, poz. 113 i Nr 102, poz. 588 ze zm.)

Rozporządzenia Ministra Infrastruktury z dnia 29 lipca 2011 r. w sprawie lokali obwodowych komisji wyborczych dostosowanych do potrzeb wyborców niepełnosprawnych (Dz. U. Nr 158, poz. 938)

Materiałów własnych Biura Rzecznika Praw Obywatelskich

Projekt wspierają:

Patronat medialny:

Projekt finansowany ze środków PFRON

Autor: Biuro Rzecznika Praw Obywatelskich

Redakcja i korekta: Agnieszka Sprycha

Opracowanie graficzne, skład i łamanie: Magdalena Borek

Druk: Roband ARW - Warszawa, Chełmżyńska 70

Krzysztof Klusik - opracował nieodpłatnie grafiki przystosowanego lokalu wyborczego

Wydawca:

Stowarzyszenie Przyjaciół Integracji
ul. Dzielna 1, 00-162 Warszawa

Wszelkie prawa zastrzeżone. Każda reprodukcja lub adaptacja całości lub części niniejszej publikacji, i to niezależnie od zastosowanej techniki reprodukcji (drukarskiej, fotograficznej, komputerowej, nagrań fonograficznych itp.), wymaga pisemnej zgody Wydawcy.

Nakład: 5 tys. egzemplarzy

ISBN 978-83-89681-97-8

SPIS TREŚCI

Wstęp	2
Najważniejsze uprawnienia osób z niepełnosprawnością i starszych w wyborach parlamentarnych 2011 r.	3
Prawo do informacji o wyborach	3
Zmiana siedzib obwodowych komisji wyborczych	3
Dopisanie do spisu wyborców w wybranym obwodzie głosowania	4
Głosowanie przez pełnomocnika	4
Głosowanie korespondencyjne przez wyborców z niepełnosprawnością	5
Głosowanie przy użyciu nakładek na karty do głosowania	6
Zadania dla gmin w związku z uprawnieniami osób z niepełnosprawnością i starszych w wyborach parlamentarnych 2011 r.	7
Wytyczne dla samorządu	7
Obowiązki informacyjne gminy	8
Przykładowe dobre praktyki dostosowania lokalu wyborczego	9
Grafika dostępnego lokalu wyborczego	10
Wizytacje lokali wyborczych pod kątem ich dostosowania do potrzeb osób z niepełnosprawnością – RAPORT	11
ABC ludzi dobrej woli	13
Kilka praktycznych i sprawdzonych wskazówek dotyczących pomocy osobie z niepełnosprawnością, spisanych na podstawie rozmów	14

Ponad 2 miliony polskich obywateli ma problemy z korzystaniem ze swoich praw wyborczych. W zdecydowanej większości są to osoby z niepełnosprawnością i starsze.

Z inicjatywy Rzecznika Praw Obywatelskich i Programu III Polskiego Radia powstała **Koalicja „Sprawna Demokracja”**. Przystąpić do niej może każdy, kto podejmie działania na rzecz równych szans obywateli i prawdziwie demokratycznych wyborów. W naszej inicjatywie chodzi o to, aby w gminach i miastach stworzyć właściwe warunki do głosowania dla wszystkich (m.in. przystosować lokale wyborcze, zapewnić transport, dobrą informację, możliwości komunikacyjne); jak również, żeby dotrzeć do jak największej liczby osób z niepełnosprawnością i starszych i poinformować je o nowym prawie wyborczym, a także zachęcić do głosowania.

Wszystkim uczestnikom **Koalicji** bardzo zależy na przekonaniu osób starszych i z niepełnosprawnością o tym, że mogą, a nawet powinny uczestniczyć w pełni w życiu publicznym. Tym bardziej, że mogą liczyć na życzliwe wsparcie wielu instytucji i organizacji.

Nie mniej ważne jest dla **Koalicji** uwrażliwienie opinii społecznej i zachęcanie wszystkich Polaków do zwrócenia uwagi na potrzeby sąsiadów starszych wiekiem i z różnymi niepełnosprawnościami.

Informacje o poszczególnych inicjatywach podejmowanych w ramach **Koalicji** zamieszczane są na stronie internetowej Biura Rzecznika Praw Obywatelskich: **www.rpo.gov.pl**, a od września br. również na stronie **www.wyborydlawszystkich.pl**. Aby zgłosić akces do **Koalicji**, wystarczy napisać o podejmowanych bądź planowanych akcjach na adres e-mail: **sprawnademokracja@rpo.gov.pl**.

ZAPRASZAMY!

Najważniejsze uprawnienia osób z niepełnosprawnością i starszych w wyborach parlamentarnych 2011 r.

PRAWO DO INFORMACJI O WYBORACH

Poza obowiązkami informacyjnymi gminy wyborca z niepełnosprawnością ma prawo **otrzymać z Państwowej Komisji Wyborczej materiał informacyjny** o przysługujących mu uprawnieniach, **sporządzony w alfabecie Braille'a**.

Ponadto Państwowa Komisja Wyborcza zamieszcza na **internetowym portalu informacyjnym** wykaz uprawnień przysługujących wyborcom z niepełnosprawnością¹.

Na prośbę wyborcy z niepełnosprawnością członek obwodowej komisji wyborczej jest obowiązany **przekazać ustnie treść obwieszczeń wyborczych** w zakresie informacji o komitetach wyborczych biorących udział w wyborach oraz zarejestrowanych kandydatach i listach kandydatów².

ZMIANA SIEDZIB OBWODOWYCH KOMISJI WYBORCZYCH

W trakcie najbliższych wyborów parlamentarnych 1/5 lokali obwodowych komisji wyborczych na terenie każdej gminy powinna być dostosowana do potrzeb wyborców z niepełnosprawnością. Decyzję w sprawie siedzib obwodowych komisji wyborczych podejmuje rada gminy w formie uchwały. Istnieje jednak **możliwość zmiany dotychczasowej siedziby lokalu** obwodowej komisji wyborczej, dostosowanego do potrzeb osób niepełnosprawnych (np. w sytuacji, gdy w sąsiedztwie dotychczasowego lokalu znajduje się wyremontowany lub nowy obiekt lepiej odpowiadający potrzebom osób z niepełnosprawnością)³.

Propozycje zmian siedzib obwodowych komisji wyborczych

- na co najmniej **55 dni przed dniem wyborów** (do 16 sierpnia 2011 r.) zainteresowani mogli przedkładać wójtowi na piśmie **propozycje zmian** siedzib obwodowych komisji wyborczych,
- przedłożone propozycje zmian siedzib obwodowych komisji wyborczych wójt **niezwłocznie umieszcza w „Biuletynie Informacji Publicznej”**,
- zmian siedzib obwodowych komisji wyborczych dokonuje się najpóźniej w **45. dniu przed dniem wyborów** (do 25 sierpnia 2011 r.),
- **najpóźniej w 30. dniu przed dniem wyborów** (do 9 września 2011 r.) wójt podaje do wiadomości

1 Zgodnie z art. 37b *Kodeksu wyborczego*.

2 Zgodnie z art. 37c *Kodeksu wyborczego*.

3 Zgodnie z art. 13a *Kodeksu wyborczego*.

wyborców informację o siedzibach obwodowych komisji wyborczych. Obwieszczenie zamieszcza się w „**Biuletynie Informacji Publicznej**”.

DOPISANIE DO SPISU WYBORCÓW W WYBRANYM OBWODZIE GŁOSOWANIA⁴

Wyborca z niepełnosprawnością ma możliwość **dopisania się do spisu wyborców w wybranym przez siebie obwodzie głosowania** (na obszarze gminy właściwej ze względu na miejsce stałego zamieszkania), w którym znajduje się lokal dostosowany do jego potrzeb.

W tym celu wyborca z niepełnosprawnością powinien złożyć **pisemny wniosek do właściwego urzędu gminy, najpóźniej w 14. dniu przed dniem głosowania** (do 26 września 2011 r.).

W treści wniosku wyborca niepełnosprawny powinien podać następujące dane: imię (imiona) i nazwisko, imię ojca, datę urodzenia, numer ewidencyjny PESEL i adres zamieszkania.

GŁOSOWANIE PRZEZ PEŁNOMOCNIKA⁵

Czynności związane ze sporządzeniem aktu pełnomocnictwa do głosowania są wolne od opłat!

Pełnomocnik głosuje w imieniu wyborcy, zgodnie z jego wolą.

Wyborca o **znacznym lub umiarkowanym stopniu niepełnosprawności⁶** oraz wyborca, który najpóźniej w dniu głosowania kończy **75 lat**, może udzielić **pełnomocnictwa do głosowania** w jego imieniu.

Pełnomocnictwa do głosowania udziela się **przed wójtem** lub przed upoważnionym pracownikiem urzędu gminy.

Akt pełnomocnictwa do głosowania sporządza się na wniosek wyborcy, powinien on zostać wniesiony do wójta gminy najpóźniej **w 10. dniu przed dniem wyborów** (do 29 września 2011 r.).

Akt pełnomocnictwa do głosowania jest sporządzany **w miejscu zamieszkania wyborcy** udzielającego pełnomocnictwa **lub w innym miejscu na obszarze gminy (np. w mieszkaniu udzielającego pełnomocnictwa)**, jeżeli wyborca zwróci się o to we wniosku.

Wniosek powinien zawierać: imię (imiona) i nazwisko, imię ojca, datę urodzenia, numer ewidencyjny PESEL oraz adres zamieszkania (zarówno wyborcy, jak i osoby, której ma być udzielone pełnomocnictwo do głosowania), a także wyraźne oznaczenie wyborów, których dotyczy pełnomocnictwo.

Do wniosku należy dołączyć:

- kopię aktualnego orzeczenia o niepełnosprawności,
- pisemną zgodę osoby mającej być pełnomocnikiem,

⁴ Zgodnie z art. 27 *Kodeksu wyborczego*.

⁵ Zgodnie z art. 54-61 *Kodeksu wyborczego*.

⁶ W rozumieniu *Ustawy z dnia 27 sierpnia 1997 r. o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych* (Dz. U. z 2010 r. Nr 24, poz. 1407 ze zm.).

- kopię zaświadczenia o prawie do głosowania, wydanego osobie mającej być pełnomocnikiem – w przypadku gdy osoba ta nie jest wpisana do rejestru wyborców w tej samej gminie co udzielający pełnomocnictwa do głosowania.

Pełnomocnictwo do głosowania można przyjąć **tylko od jednej osoby; od dwóch osób tylko wtedy, jeżeli co najmniej jedną z nich jest osoba najbliższa** (m.in. dzieci, rodzice, rodzeństwo).

Wyborca ma prawo **cofnięcia udzielonego pełnomocnictwa** do głosowania. Cofnięcie pełnomocnictwa następuje przez złożenie **najpóźniej na 2 dni przed dniem wyborów** (do 7 października 2011 r.) stosownego oświadczenia wójtowi gminy, w której sporządzono akt pełnomocnictwa, lub doręczenie takiego oświadczenia właściwej obwodowej komisji wyborczej **w dniu głosowania**.

Nie są potrzebne już dalsze czynności.

GŁOSOWANIE KORESPONDENCYJNE PRZEZ WYBORCÓW Z NIEPEŁNOSPRAWNOŚCIĄ⁷

Czynności związane ze zgłoszeniem chęci głosowania korespondencyjnego są wolne od opłat!

Wyborca o **znacznym lub umiarkowanym stopniu niepełnosprawności⁸** może głosować korespondencyjnie⁹.

Zamiar głosowania korespondencyjnego powinien być **zgłoszony przez wyborcę z niepełnosprawnością wójtowi do 21. dnia przed dniem wyborów** (do 19 września 2011 r.).

Zgłoszenie może być dokonane **ustnie, pisemnie, telefaksem lub w formie elektronicznej**.

Wniosek powinien zawierać: imię (imiona) i nazwisko, imię ojca, datę urodzenia, numer ewidencyjny PESEL, oświadczenie o wpisaniu wyborcy do rejestru wyborców w danej gminie, oznaczenie wyborów, których dotyczy zgłoszenie, a także wskazanie adresu stałego zamieszkania, na który ma być wysłany pakiet wyborczy.

Do wniosku należy dołączyć kopię aktualnego orzeczenia o niepełnosprawności.

Wyborca z niepełnosprawnością, który zgłosił zamiar głosowania korespondencyjnego, **otrzymuje z urzędu gminy pakiet wyborczy nie później niż 7 dni przed dniem wyborów** (do 2 października 2011 r.).

Pakiet wyborczy jest doręczany wyborcy **przez upoważnionego pracownika urzędu gminy lub drogą pocztową**.

Szczegółowa instrukcja głosowania korespondencyjnego znajduje się w pakiecie wyborczym doręczanym **do rąk własnych** wyborcy z niepełnosprawnością.

⁷ Zgodnie z art. 61a-61j *Kodeksu wyborczego*.

⁸ W rozumieniu *Ustawy z dnia 27 sierpnia 1997 r. o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych*.

⁹ Na podstawie art. 62-68 *Kodeksu wyborczego*, głosować korespondencyjnie może także wyborca przebywający w dniu głosowania poza granicami kraju.

GŁOSOWANIE PRZY UŻYCIU NAKŁADEK NA KARTY DO GŁOSOWANIA¹⁰

(wyborcy niewidomi)

Wyborca z niepełnosprawnością może głosować przy użyciu **nakładek na karty do głosowania, sporządzonych w alfabecie Braille'a**.

Zamiar głosowania przy użyciu nakładek powinien być zgłoszony przez wyborcę z niepełnosprawnością wójtowi **do 14. dnia przed dniem wyborów** (do 26 września 2011 r.).

Zgłoszenie może być dokonane **ustnie, pisemnie, telefaksem lub w formie elektronicznej**.

W zgłoszeniu wyborca obowiązany jest wskazać właściwy dla niego obwód głosowania.

¹⁰ Zgodnie z art. 40a *Kodeksu wyborczego*.

Zadania dla gmin w związku z uprawnieniami osób z niepełnosprawnością i starszych w wyborach parlamentarnych 2011 r.¹¹

WYTYCZNE DLA SAMORZĄDU

1. Warunki techniczne, jakim powinien odpowiadać lokal obwodowej komisji wyborczej, dostosowany do potrzeb wyborców z niepełnosprawnością:

- lokal powinien znajdować się na parterze budynku bez barier architektonicznych albo być wyposażony w podjazdy lub inne urządzenia umożliwiające samodzielne dotarcie do niego wyborcom z niepełnosprawnością (np. windy),
- co najmniej jedne drzwi prowadzące do lokalu powinny umożliwiać dogodne warunki ruchu wyborcom z niepełnosprawnością, a w szczególności:
 - być **rozwierane** lub **rozsuwane**,
 - mieć **szerokość** w świetle min. **0,9 m**,
 - wysokość ich **progu** nie może przekraczać **5 mm**.
- **rozmieszczenie drzwi** powinno umożliwiać dogodne warunki ruchu wyborcom z niepełnosprawnością,
- **krawędzie stopni schodów** znajdujących się w lokalu oraz prowadzących do lokalu powinny wyróżniać się **kolorem kontrastującym z kolorem posadzki**,
- **przezroczyste przegrody** (w szczególności drzwi i ściany) **powinny być oznaczone** na wysokości 0,8-1,2 m oraz 1,4-1,7 m przynajmniej dwoma pasami o szerokości 0,1-0,15 m, o jednolitej barwie, kontrastującej z tłem,
- **posadzki** powinny mieć nawierzchnie o właściwościach **przeciwoślizgowych**,
- droga prowadząca od drzwi wejściowych do miejsca głosowania powinna być **możliwie najkrótsza oraz wolna od przeszkód** (np. progów, schodów, wycieraczek),
- **miejsce zapewniające tajność głosowania** wyborcom z niepełnosprawnością powinno mieć co najmniej 1,2 m szerokości i 1,2 m głębokości oraz **umożliwiać pisanie na dwóch wysokościach**: 0,8 i 1,1 m,
- w miejscu zapewniającym tajność głosowania należy zapewnić **dodatkowe, obok górnego, oświetlenie** skierowane bezpośrednio na miejsce, w którym będzie wypełniana karta do głosowania,
- **urna wyborcza** powinna mieć nie więcej niż 1 m wysokości,
- **przejsie** pomiędzy miejscem wydania karty do głosowania i miejscem zapewniającym tajność głosowania a urną powinno mieć szerokość **co najmniej 1,5 m**,

¹¹ Zgodnie z Rozporządzeniem Ministra Infrastruktury z dnia 29 lipca 2011 r. w sprawie lokali obwodowych komisji wyborczych dostosowanych do potrzeb wyborców niepełnosprawnych (Dz. U. Nr 158, poz. 938).

- **urzędowe obwieszczenia oraz informacja Państwowej Komisji Wyborczej** powinny być umieszczone w miejscu dostępnym dla wyborców poruszających się na wózkach inwalidzkich, na wysokości 0,9 m, mierzonej od posadzki do dolnej części arkusza obwieszczenia lub informacji.

Podczas tegorocznych wyborów do Sejmu i Senatu RP co najmniej **1/5 lokali obwodowych komisji wyborczych na terenie każdej gminy** powinna być dostosowana do potrzeb wyborców z niepełnosprawnością¹².

OBOWIĄZKI INFORMACYJNE GMINY¹³

Wójt lub upoważniony przez niego pracownik urzędu gminy w godzinach pracy urzędu, **w tym telefonicznie** lub w drukowanych materiałach informacyjnych przesyłanych na wniosek wyborcy niepełnosprawnego, **w tym w formie elektronicznej, ma obowiązek przekazania informacji o:**

- właściwym dla wyborcy z niepełnosprawnością okręgu wyborczym i obwodzie głosowania,
- lokalach obwodowych komisji wyborczych, dostosowanych do potrzeb wyborców z niepełnosprawnością,
- warunkach dopisania wyborcy z niepełnosprawnością do spisu wyborców w obwodzie głosowania, w którym znajdują się lokale dostosowane do potrzeb wyborców z niepełnosprawnością,
- terminie wyborów oraz godzinach głosowania,
- komitetach wyborczych biorących udział w wyborach oraz zarejestrowanych kandydatów i listach kandydatów,
- warunkach oraz formach głosowania.

Powyższe informacje są przekazywane wyborcy z niepełnosprawnością **po podaniu przez wyborcę jego nazwiska, imienia oraz adresu stałego zameldowania.**

Wójt ma obowiązek **podać powyższe informacje do wiadomości publicznej** poprzez umieszczenie ich w „**Biuletynie Informacji Publicznej**”, oraz w sposób zwyczajowo przyjęty w danej gminie.

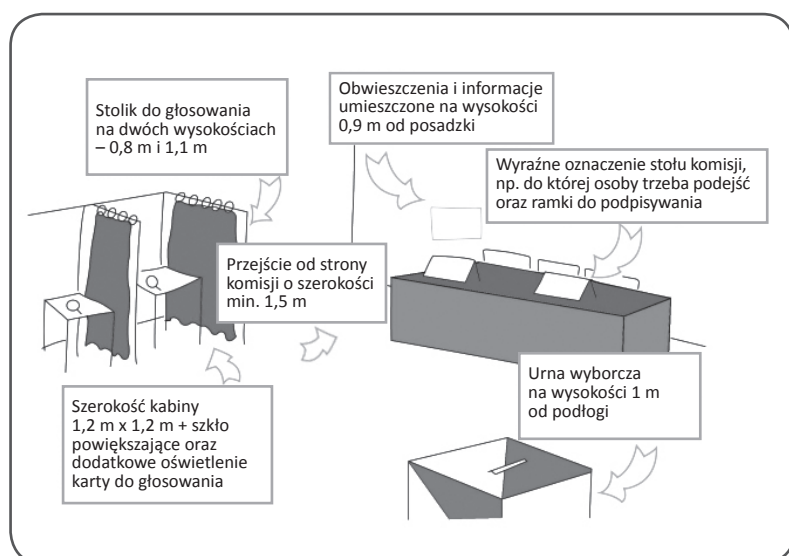
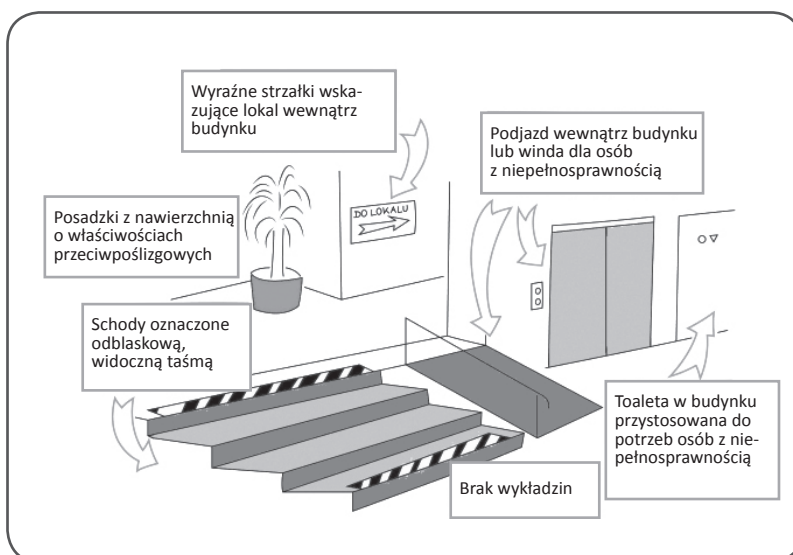
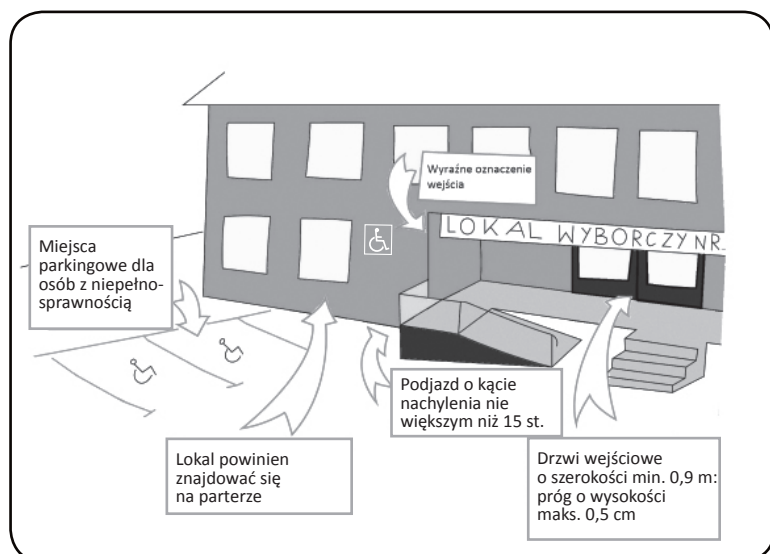
12 Zgodnie z art. 15a *Ustawy z dnia 5 stycznia 2011 r. Przepisy wprowadzające ustawę - Kodeks wyborczy* (Dz. U. Nr 21, poz. 113 i Nr 102, poz. 588 ze zm.).

13 Zgodnie z art. 37a *Ustawy z dnia 5 stycznia 2011 r. Kodeks wyborczy* (Dz. U. Nr 21, poz. 112 ze zm.).

Przykładowe dobre praktyki dostosowania lokalu wyborczego

1. Dostępność otoczenia lokalu (np. szeroka furтка 0,9 m, ścieżka o równej, twardej nawierzchni), zabezpieczone miejsca do parkowania dla pojazdów osób z niepełnosprawnością.
2. Prawidłowe oznaczenie wizualne budynku, informujące o dostępności lokalu dla osób z niepełnosprawnością – widoczne z daleka, w odpowiednim miejscu i stosownie kontrastowe.
3. Wejście do lokalu pozbawione schodów lub z podjazdem o kącie nachylenia najwyżej 15 st.
4. W bezpośrednim pobliżu dostępna toaleta, z której mogliby korzystać wyborcy z niepełnosprawnością, a dojście do toalety oznaczone widocznymi strzałkami.
5. Stół komisji usytuowany w miejscu odpowiednio oświetlonym, którego wysokość pozwoli na podjechanie wózkiem inwalidzkim.
6. Wewnątrz budynku powinny znajdować się strzałki do lokalu wyborczego – duże i kontrastujące z kolorem ściany.
7. W wyposażeniu lokalu powinno być szkło powiększające, z którego mogą korzystać osoby starsze i słabowidzące (lupa), a także plakat informujący o dostępności szkła powiększającego w lokalu wyborczym. Komisja powinna być wyposażona w dodatkowe przedmioty, jak ramki do podpisywania.

Grafika dostępnego lokalu wyborczego

Wizytacje lokali wyborczych pod kątem ich dostosowania do potrzeb osób z niepełnosprawnością

RAPORT

Pracownicy Biura Rzecznika Praw Obywatelskich przed wyborami Prezydenta RP, tj. w czerwcu 2010 r. przeprowadzili na obszarze 18 miejscowości wizytacje 97 lokali wyborczych posiadających status lokali dostosowanych do potrzeb osób z niepełnosprawnością. Ocenie podlegały przede wszystkim warunki techniczne lokali określone w drodze *Rozporządzenia Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 31 lipca 2001 r. w sprawie lokali obwodowych komisji wyborczych dostosowanych do potrzeb wyborców niepełnosprawnych* (Dz. U. Nr 81, poz. 888, dalej jako: Rozporządzenie), tj. lokalizacja lokalu wyborczego (parter, piętro), urządzenia umożliwiające dotarcie do budynku (podjazd, winda), szerokość drzwi wejściowych, wysokość progów drzwi wejściowych, a także wymiary lokalu wyborczego.

W wyniku przeprowadzonej kontroli pracownicy Biura Rzecznika Praw Obywatelskich stwierdzili uchybienia w 35 lokalach, co stanowiło 34% wszystkich wizytowanych budynków.

20 listopada 2010 r. (na dzień przed I turą wyborów samorządowych) pracownicy Biura Rzecznika Praw Obywatelskich powtórzyli kontrolę w tych lokalach, w których stwierdzono nieprawidłowości podczas wizytacji w czerwcu 2010 r.

Spośród 35 lokali wyborczych, w których stwierdzono nieprawidłowości przed wyborami Prezydenta RP, 15 utraciło status lokalu dostosowanego do potrzeb osób z niepełnosprawnością w wyborach samorządowych, co stanowi około 43%.

Pozytywną weryfikację przeszło 20 budynków i znalazło się na liście lokali dostosowanych do potrzeb osób z niepełnosprawnością w wyborach samorządowych w listopadzie 2010 r. Wszystkie te lokale zostały poddane ponownej kontroli przez pracowników Biura Rzecznika Praw Obywatelskich 20 listopada 2010 r. Ponadto kontrolę rozszerzono o dodatkowe przesłanki wynikające z Rozporządzenia, tj.: wysokość urny wyborczej (§ 5), miejsce zapewniające tajność głosowania, dostosowane do potrzeb wyborcy z niepełnosprawnością (§ 6) oraz rozmieszczenie obwieszczeń i informacji Państwowej Komisji Wyborczej (§ 7).

W efekcie przeprowadzonej kontroli stwierdzono:

- 1) 85% kontrolowanych lokali wyborczych nie spełniało warunków określonych w Rozporządzeniu.
- 2) W 45% kontrolowanych lokali (dziewięciu na 20 lokali) stwierdzono te same uchybienia, które wyknięto podczas kontroli w czerwcu 2010 r.

Do najczęściej występujących barier należały wysokie progi przy wejściu do lokalu.

- 3) W 65% badanych lokali stwierdzono nowe bariery, co wynikało z rozszerzenia zakresu kontroli przez Rzecznika Praw Obywatelskich.

Do najczęściej powtarzających się barier należały: niedostosowane do potrzeb wyborcy z niepełnosprawnością miejsca zapewniające tajność głosowania (15 na 20 lokali), zła wysokość urny wyborczej (cztery na 20 lokali) oraz złe rozmieszczenie informacji i obwieszczeń PKW (trzy na 20 lokali). Należy zaznaczyć, że z uwagi na trwające w lokalach prace komisji wyborczych nie wszystkie lokale można było poddać drobiazgowej kontroli.

4) Jedynie 15% kontrolowanych lokali (trzy na 20 lokali) spełniało wszystkie wymogi określone w Rozporządzeniu. W lokalach tych usunięto nieprawidłowości stwierdzone podczas kontroli w czerwcu 2010 r.

Pracownicy Biura Rzecznika Praw Obywatelskich poddali także kontroli pięć dodatkowych lokali, które nie były wizytowane w czerwcu 2010 r. Żaden z nich nie spełniał warunków określonych w Rozporządzeniu, z czego w jednym lokalu (Głogów) liczba stwierdzonych nieprawidłowości całkowicie uniemożliwiła oddanie głosu wyborcom z niepełnosprawnością.

Reasumując, 88% wszystkich kontrolowanych przez pracowników BRPO lokali wyborczych (20 lokali poddanych ponownej kontroli i pięć lokali kontrolowanych po raz pierwszy) nie było dostępnych dla osób z niepełnosprawnością. Rozszerzenie przez Rzecznika Praw Obywatelskich zakresu kontroli wykazało szereg dodatkowych nieprawidłowości, za które odpowiedzialność ponoszą również członkowie komisji wyborczych. Z niepokojem należy przyjąć fakt, że członkowie komisji nie znali przepisów Rozporządzenia i nie byli wcześniej informowani o wynikających stąd obowiązkach. W niektórych lokalach członkowie komisji dopiero po interwencji pracowników BRPO usunęli stwierdzone nieprawidłowości. W jednym z lokali członkowie komisji, na skutek niewiedzy, chcieli demontować prawidłowo przystosowane miejsce zapewniające tajność głosowania osobom z niepełnosprawnością.

Za niewłaściwe należy uznać także prowizoryczne rozwiązania zastosowane w celu wyeliminowania stwierdzonych nieprawidłowości. W części lokali, dla wyrównania wysokiego progu, stosuje się np. specjalnie docinane listwy. Nie zawsze są one jednak montowane na stałe i w niektórych lokalach wymagają przekładania od jednego progu do drugiego (w ślad za poruszającym się na wózku wyborcą z niepełnosprawnością). Pracownicy BRPO byli także wielokrotnie zapewniani, że urządzenia umożliwiające dotarcie do budynku zostaną uruchomione w dniu wyborów. Z napływających do Rzecznika informacji wynika jednak, że w niektórych lokalach urządzenia te pozostały nieczynne, a wyborcy w celu dostania się do budynku musieli pokonywać strome schody.

Z zebranych informacji wynika ponadto, że władze gminne, sporządzając listę lokali dostosowanych do potrzeb osób z niepełnosprawnością, niejednokrotnie kierują się wyłącznie informacją uzyskaną przez kierownika danej jednostki, bez przeprowadzenia wcześniej weryfikacji stanu technicznego budynku.

ABC ludzi dobrej woli

Czy jesteś człowiekiem dobrej woli i chciałbyś pomóc osobom starszym i z niepełnosprawnością przed i w dniu wyborów?

Oto przykładowe działania, jakie każdy może podjąć:

- ✓ Rozejrzyj się, czy ktoś w twoim otoczeniu (twojej okolicy) nie potrzebuje informacji na temat zmienionego prawa wyborczego i nowych możliwości głosowania.
- ✓ Dowiedz się w gminie, gdzie jest najbliższy tzw. dostosowany lokal wyborczy.
- ✓ Zadbaj, aby jak najwięcej zainteresowanych osób pamiętało o terminie złożenia właściwego wniosku, jeśli chcą głosować korespondencyjnie lub przez pełnomocnika.
- ✓ Zastanów się, kto może mieć kłopoty z oddaniem swego głosu i jak można mu pomóc.
- ✓ Zapytaj w gminie o możliwości bezpłatnego dowozu do lokalu wyborczego.
- ✓ Sprawdź na stronie internetowej swojej gminy, jakie informacje i pomoc oferuje ona osobom starszym i z niepełnosprawnością.
- ✓ Skontaktuj się z dyrektorem najbliższej placówki edukacyjnej w celu nawiązania współpracy oraz uświadomienia mu problemu.
- ✓ Zwróć się do organizacji pozarządowej, aby udzieliła ci wskazówek, w jaki sposób możesz służyć pomocą.
- ✓ Zaproponuj pomoc sąsiedzką w dotarciu do lokalu wyborczego.
- ✓ Podziel się ze znajomymi i rodziną swoją wiedzą oraz zaproponuj, aby podjęli podobne działania.
- ✓ Wejdź na stronę www.rpo.gov.pl i wydrukuj **INFORMATOR „Wybory dla wszystkich”**.
- ✓ Masz pytania? Napisz na adres: sprawnademokracja@rpo.gov.pl

BĄDŹ AKTYWNY W DNIU WYBORÓW!

INFORMUJ, POMAGAJ, ZADBAJ O SŁABSZYCH!

USPRAWNIJ NASZĄ DEMOKRACJĘ!

Kilka praktycznych i sprawdzonych wskazówek dotyczących pomocy osobie z niepełnosprawnością, spisanych na podstawie rozmów z:

Ireneuszem Białkiem z *Biura ds. Osób Niepełnosprawnych Uniwersytetu Jagiellońskiego*, Teresą Urbaniak i Wojciechem Andersem z *Towarzystwa Pomocy Głuchoniewidomym*, Aleksandrem Janiakiem z *Biura Rzecznika Praw Obywatelskich*, Jackiem Zadrożnym z *Fundacji Instytut Rozwoju Regionalnego*.

Jak pomóc osobie niewidomej lub niedowidzącej spotkanej na ulicy?

Przede wszystkim podchodząc, trzeba zgłosić swoją gotowość do pomocy poprzez delikatne dotknięcie ramienia osoby niewidomej, a następnie zapytać, czy nie potrzebuje jakiejś pomocy.

Jeśli oferta zostanie przyjęta i występuje się w roli przewodnika osoby niewidomej, to należy:

- poruszać się w taki sposób, aby osoba niewidoma trzymała przewodnika za ramię, powyżej łokcia. Przewodnik idzie zawsze pół kroku przed osobą niewidomą, co pozwala na odpowiednio wczesne sygnalizowanie barier i ich bezpieczne omijanie;
- informować osobę słownie, gdzie się znajdujemy i dokąd idziemy;
- nie zostawiać osoby niewidomej samej na środku pomieszczenia, bez możliwości kontaktu dotykowego z elementem otoczenia, np. ścianą lub meblem;
- informować, jeśli przewodnik zamierza się oddalić;
- wskazać krzesło poprzez położenie ręki osoby niewidomej na oparciu;
- pozwolić na swobodne poruszanie się – bez ciągnięcia, sadzania na siłę. Osoba niewidoma, jeśli nie ma dodatkowej niepełnosprawności ruchowej, idąc z przewodnikiem, bez problemu wchodzi po schodach, siada na krześle itp.

Przy oferowaniu pomocy osobie niewidomej lub niedowidzącej:

- Nie krzycz z daleka na osobę niewidomą lub niedowidzącą. Może to być podyktowane dobrą wolą pytającego, ale odebrane przez osobę niewidomą jako traktowanie przedmiotowe lub bardzo nieumiejętne i niegrzeczne.
- Nie zadawaj pytań w rodzaju: „Od jak dawna Pan/ Pani nie widzi?”, „Co się stało?”, „Czy to od urodzenia, czy po jakimś wypadku?” itd. Jest to ciekawość, która zazwyczaj nie jest dobrze odbierana i może sprawić przykrość osobie niewidomej.
- Przy wsiadaniu do autobusu lub tramwaju nie pchaj od tyłu osoby niewidomej lub niedowidzącej do środka pojazdu, a raczej połącz jej dłoń na uchwycie drzwi pojazdu bądź po prostu

na ścianie pojazdu przy wejściu. Za pomocą laski osoba niewidoma lub niedowidząca poradzi sobie sama ze znalezieniem schodów oraz łatwiej utrzyma równowagę.

- Nie podnoś głosu i nie krzycz. Jeśli osoba niewidoma nie reaguje na to, co mówisz, to najprawdopodobniej nie wie, że zwracasz się właśnie do niej. Należy po prostu delikatnie położyć dłoń na jej ramieniu i powiedzieć normalnym głosem: „Chciałabym Panią/Pana zapytać, czy potrzebuje Pani/Pan pomocy?” itd.

Jakiej pomocy oczekuje osoba niewidoma lub niedowidząca w lokalu wyborczym, a jakiej w okresie przedwyborczym?

- Umieszczone powyżej wskazówki dotyczące pomocy osobie niewidomej lub niedowidzącej w poruszaniu się i siadaniu obowiązują także w lokalu wyborczym.
- Pamiętaj, że osoby niewidome lub niedowidzące najczęściej potrafią samodzielnie złożyć podpis. Dla upewnienia się można o to delikatnie zapytać: „Czy Pan/Pani się podpisze?”. Jeśli odpowiedź jest twierdząca, należy położyć palec wskazujący osoby niewidomej w miejscu, w którym powinien zacząć się podpis i podać długopis. Możliwe jest też użycie specjalnej ramki do złożenia podpisu. Wówczas połóż ją w miejscu, w którym podpis powinien się znaleźć.
- W przypadku użycia specjalnych nakładek do głosowania poinstruuj osobę niewidomą o zasadzie jej działania i sposobie zaznaczenia wybranego kandydata. Nie należy oczywiście zadawać pytania, na kogo osoba niewidoma chce głosować, a jedynie poinstruować ją w taki sposób, aby zasada poufności wyboru została dochowana.

Jak pomóc osobie niesłyszącej lub niedosłyszącej na ulicy?

- Podchodź do osoby niesłyszącej lub niedosłyszącej spokojnie, aby jej nie przestraszyć.
- Zwróć uwagę, czy osoba niesłysząca lub niedosłysząca patrzy na ciebie, kiedy mówisz, tak aby mogła czytać z ruchu ust.
- Mów wyraźnie i naturalnie.
- Staraj się rozmawiać z osobą niesłyszącą lub niedosłyszącą przy dobrym oświetleniu.
- Jeżeli podczas rozmowy obecny jest tłumacz języka migowego, patrz na osobę niesłyszącą lub niedosłyszącą, a nie na tłumacza.
- Kiedy rozmawiasz z osobą niedosłyszącą, staraj się zmniejszyć hałas w tle, tak aby ułatwić jej zrozumienie tego, co mówisz.

Przy oferowaniu pomocy osobie niesłyszącej lub niedosłyszącej:

- Nie podnoś głosu i nie krzycz. Jeśli twój rozmówca nie reaguje na to, co mówisz, najprawdopodobniej nie wie, że zwracasz się właśnie do niego.
- W trakcie rozmowy nie zasłaniaj ust ręką, nie żuj gumy, nie odwracaj się do rozmówcy plecami.

Jak można pomóc osobie z niepełnosprawnością, której towarzyszy pies asystujący?

- Pozwól na wejście psa wszędzie, gdzie wchodzi dana osoba. Psy asystujące są zawsze szczone, spokojne i posłuszne, a przed rozpoczęciem pracy specjalnie selekcyjonowane i przechodzą kompleksowe szkolenia.
- Unikaj rozpraszania, głaskania i karmienia psa. Właściciel jest jedyną osobą, która może wydawać pracującemu psu polecenia, nagradzać go i karać – dzięki temu pies pozostaje posłuszny osobie z niepełnosprawnością, skupia się na swojej pracy, przez co jest bezpiecznym przewodnikiem.
- Upewnij się, czy obok miejsca pobytu danej osoby jest również przestrzeń dla jej psa.

**WIĘCEJ INFORMACJI ZNAJDĄ PAŃSTWO NA STRONACH KOALICJI
„SPRAWNA DEMOKRACJA”: WWW.RPO.GOV.PL**

Do tej pory do Koalicji przystąpili:

Biuro Rzecznika Praw Obywatelskich, Program III Polskiego Radia, Fundacja Wspomagania Wsi, Agencja Reklamowa ADV, Stowarzyszenie Pomoc Wzajemna, Związek Powiatów Polskich, Centrum Edukacji Obywatelskiej, Forum Obywatelskiego Rozwoju, Fundacja Instytut Rozwoju Regionalnego, Żoliborskie Stowarzyszenie Dom Rodzina Człowiek, Fundacja VIS MAIOR, Centrum Badania Opinii Społecznej, Koalicja Masz Głos – Masz Wybór, Fundacja im. Stefana Batorego, Stowarzyszenie Przyjaciół Integracji, Marek Sołtys – Szalony Wózkowicz, Związek Harcerstwa Polskiego, Urząd Dzielnicy Ursynów M.St. Warszawy, Stowarzyszenie „De Facto”, Pełnomocnik Prezesa Rady Ministrów ds. Przeciwdziałania Wykluczeniu Społecznemu, Kancelaria Senatu RP, Pełnomocnik Rządu ds. Osób Niepełnosprawnych, MATIO Fundacja Pomocy Rodzinom i Chorym na Mukowiscozę.

